

УДК 374 : 378.124

Внукова О.М.,

*к.пед.н., доцент кафедри професійної освіти в сфері технологій та дизайну
Київського національного університету технологій та дизайну, vnuikova.olga@ukr.net*

Україна, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті досліджено інформальну освіту як складову професійного розвитку педагогів вищої школи. Розглянуто поняття, зміст та особливості інформальної освіти викладачів. Визначено мотиви, стимулюючі та гальмівні фактори самостійної пізнавальної діяльності педагогів. З'ясовано роль інформальної освіти у формуванні професійних компетентностей та педагогічної майстерності педагогів вищої школи.

Ключові слова: *інформальна освіта, самоосвіта, педагоги вищої школи, безперервний професійний розвиток, професійні компетентності, педагогічна майстерність.*

Постановка проблеми. Новим законом України «Про освіту», який був прийнятий 5 вересня 2017 р., чітко визначено, що особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Інформальна освіта (самоосвіта) тлумачиться як освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям [1]. На сучасному етапі є своєчасним виділення цього виду освіти, яка для дорослих найбільш актуалізується у безперервному професійному розвитку.

У вищих закладах освіти на чільне місце висувається проблема професійного розвитку науково-педагогічних працівників та його умови, які б сприяли формуванню рефлексивної активності, самоорганізації, самостійності, відповідальності, ініціативності. Існує суперечність між практикою професійного розвитку педагогів вищої школи та відсутністю наукового обґрунтування змісту та технологій мотивування даного процесу в ракурсі інформальної освіти. У зв'язку з цим, а також із нормативними нововведеннями, є необхідність теоретичного обґрунтування та осмислення особливостей безперервного навчання та вдосконалення професійних компетентностей науково-педагогічних працівників шляхом самоосвіти задля покращення професійної діяльності, розвитку педагогічної майстерності.

Метою роботи є розкриття поняття інформальної освіти педагогів вищої школи, її змісту, умов реалізації та ролі у формуванні професійних компетентностей та педагогічної майстерності.

Виклад основного матеріалу. У сучасному інформатизованому і соціально динамічному суспільстві на зміну традиційній моделі освіти прийшла установка на безперервну освіту впродовж життя, що призвело до розвитку сфери освіти дорослих та наукових досліджень у цьому напрямі. Увага багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців прикута до проблем навчання впродовж життя та розвитку особистості (О. Маркцова, Л. Айзікова, Г. Телегіна, Б. Паркер та інші). Професійний розвиток переважно трактується як процес розвитку особистості, зорієнтований на високий рівень професійних досягнень (Н. Кузьміна, А. Маркова,

Л. Рибалко та інші). Професійний саморозвиток педагогів нами визначено як усвідомлені дії щодо вдосконалення своєї особистості як професіонала, як – цілеспрямований процес підвищення рівня своєї професійної компетентності, педагогічної техніки і розвитку професійно значущих якостей у відповідності із зовнішніми соціальними вимогами, умовами професійної діяльності і власною програмою. Основними напрямками саморозвитку особистості є самовиховання і самоосвіта [2, с.270].

Самоосвіта характеризується: 1) як особлива форма самостійної пізнавальної діяльності, 2) як певним чином організований самостійний пізнавальний процес, 3) як компонент системи неперервної професійної освіти [3, с.28]. Сучасні дослідження особливостей самоосвіти, її структури, змісту, методів, а також місця в професійній діяльності представлені у роботах О. Кочетова, Т. Браже, М. Башкірової, А. Маркової, П. Пшебельського, Є. Тонконогої та інших. Питання професійної самоосвіти педагогів як засобу вдосконалення їх професійної діяльності розкриті В. Андреевим, Б. Зікріною, С. Єлкановим, М. Заборщикою, Є. Ізюровою та іншими.

Саме із самоосвітою деякі вчені (наприклад, І. Бірюкова, О. Шувалова) ототожнюють інформальну освіту. Ми також дотримуємося цієї позиції, оскільки вона законодавчо закріплена новим Законом «Про освіту», хоча підходи до розуміння інформальної освіти є різними: від повного неприймання даного терміну до утвердження його як пріоритетного виду освіти для розвитку людини.

Концепція інформальної освіти була запроваджена у США у 80-ті роки ХХ ст. Американська модель інформальної освіти включає все, що людиною спонтанно засвоюється, що тотожно соціалізації. В Європі ця концепція отримала поширення після підписання «Меморандуму про неперервну освіту Європейського союзу» в 2000 р. Завдяки тому, що потужним ресурсом індивідуального пізнання світу все більше стають комп'ютери, зростає значущість інформальної освіти, а також очевидними стають її величезні резерви.

Г. Ключарев, Є. Пахомова, В. Полонский, Н. Морозова та інші розглядають інформальну освіту як спонтанну.

Найчастіше її розуміють як індивідуальну пізнавальну діяльність у повсякденному житті, яка, як правило, відбувається поза межами освітнього закладу і не підтверджена офіційними документами.

Важко визначити чітко зміст інформальної освіти, оскільки вона може відбуватися в рамках формальної чи неформальної освіти, є основою безперервності освіти, об'єднує вищу освіту і післядипломну, підвищення кваліфікації. Інформальна освіта здійснюється тоді, коли люди вчаться безпосередньо за рахунок свого оточення, під різноманітними освітніми впливами суспільства – колег, родини, друзів, знайомих чи незнайомих людей, засобів масової інформації, книг. У межах інформальної освіти не ставляться жорсткі вимоги до місця, часу, термінів, форм і методів навчання, попередніх умов для початку навчання, рівня попередньої підготовки, вікових меж тощо.

Дослідниця А. Окерешко трактує інформальну освіту педагога як індивідуальну пізнавальну діяльність, що збігається зі структурою життєдіяльності педагога і тому володіє всепроникаючим характером, не обов'язково носить цілеспрямований характер, яка, будучи найефективнішим способом накопичення практичного життєвого і, зокрема, особистісно-професійного досвіду, «вторгається» в формальну і неформальну освіту педагога на кожному наступному витку спіралі його освітнього життя і мотивує педагога переглядати свої освітні можливості і знову звертатися до формальної і неформальної освіти, виходячи з внутрішніх посилів заповнювати втрачені знання, вміння і навички, але вже з точки зору накопиченого особистісно-професійного досвіду і практичної необхідності на основі рефлексивної професійно-практичної діяльності, тобто усвідомлено і вибірково підходячи до освітнього процесу [4, с. 135]. Дослідження довели, що чим більшим є професійний досвід педагога, тим він активніше і ширше використовує для свого індивідуального розвитку різні форми інформальної освіти. Це можна пов'язати як з постійним прагненням до саморозвитку, самовдосконалення так і з адаптацією до потреб сучасного суспільства [5].

Для педагога вищої школи інформальна освіта стає частиною професійного саморозвитку в тій мірі, в якій вона є об'єктом рефлексії (самоаналізу і активного осмислення стану і дій педагога). Беручи до уваги висновки І. Жорової, Т. Кузьмич, Л. Назаренко [6], систему самоосвіти педагога вищого закладу освіти розглядаємо як сукупність складових: *самооцінка* своїх можливостей; *самооблік* (вміння брати до уваги наявність своїх якостей; самовизначення в житті, професійній діяльності; *самоорганізація* – віднаходження джерела пізнання й форм самоосвіти, вміння планувати, організувати діяльність; *самореалізація* своїх можливостей; *самокритичність* – оцінка власних переваг та недоліків; *саморозвиток* – результат самоосвіти.

Інформальну освіту викладача вищої школи можна розглядати як індивідуальну пізнавальну діяльність, що супроводжує повсякденне життя, реалізується за рахунок власної ініціативи, перетворюючи освітні потенціали суспільства в дієві фактори свого розвитку, у тому числі, професійного.

Мотиви, які спонукають до пізнавальної діяльності викладача виділяємо такі: бажання мати професійний успіх, моральне і матеріальне задоволення; прагнення до творчості, бути сучасним, конкурентоспроможним, авторитетним, компетентним, тобто мати здатність якісно здійснювати навчально-виховну роботу зі студентами у ВНЗ та проявляти при цьому високий рівень педагогічної майстерності.

Зміст інформальної освіти педагога вищої школи включає: вдосконалення суспільно-політичних знань, ознайомлення з новими тенденціями й явищами культурного життя, з сучасними досягненнями науки, нормативними документами, поглиблення знань з дисципліни, що викладається, а також розвиток педагогічних, психологічних і методичних компетентностей. Цьому сприяють регулярні читання психолого-педагогічної та фахової літератури, ознайомлення із новітніми освітніми технологіями, досвідом колег, зокрема через взаємовідвідування занять, подорожі, участі у вебінарах, конференціях, тренінгах, тематичних наукових та професійних виставках, семінарах, круглих столах, написання статей, монографій, посібників, застосування інноваційних навчально-виховних технологій тощо. Складовою інформальної освіти викладача ВНЗ також є повсякденна професійна комунікація, що на сьогодні, завдяки доступності нових комунікаційних каналів, можлива не лише в окремому колективі, а і далеко поза його межами. Заслуговує на увагу соціальна мережа «Facebook», яка віддзеркалює університетські спільноти, дозволяє збагатитися новими знаннями, бути учасником груп за професійними інтересами. Саме у сучасній повсякденній мережевій професійній комунікації криється неабиякий освітній потенціал, який кожен педагог може використовувати для свого розвитку будь-де, будь-коли. Також вагоме місце у підвищенні фахового рівня, майстерності педагога вищої школи займає робота над науковою темою (проблемою), яка спонукає до пошуку, досліджень, експериментів, апробації.

Фактори, які стимулюють самоосвітню діяльність педагога в інформальній освіті: відповідальність, можливість отримати визнання серед колег та студентів, приклад і вплив колег на організацію праці, увага до цієї проблеми адміністрації, умови праці. Перешкоджають саморозвитку педагогів, на нашу думку, власна інерція, стан здоров'я, скрутні життєві обставини, недостатня кількість часу, обмежені матеріальні ресурси, відсутність підтримки з боку адміністрації, непорозуміння з колегами.

Висновки. Інформальна освіта є визначальною в сучасному освітньому просторі навчання впродовж життя. Саме цей вид освіти – зручне і доступне джерело безперервного професійного розвитку педагогів вищої школи. Ефективне використання можливостей інформальної освіти викладачами сприяє підвищенню їх фахових компетентностей та педагогічної майстерності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні взаємозв'язків між інформальною освітою педагогів вищої школи, їх особистісно-професійним зростанням і підвищенням якості освіти та особистісного розвитку студентів.

Література

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19].
2. Внукова О.Н. Самообразование как составляющая профессионального саморазвития педагога высшей школы / О. Н. Внукова // Педагогическое мастерство: материалы IV Междунар. науч. конф. [Текст] / О.Н. Внукова (г. Москва, февраль 2014 г.). – М.: Буки-Веди, 2014. – С. 269-271.
3. Тарасенко Е.В., Осипова О.П. Понятие самообразования учителя как объекта внешнего управления // Вестник ЮУрГУ. – 2010. – № 23. – С. 28-31.
4. Окерешко А.В. Что такое информальное образование педагога [Текст] / А.В. Окерешко // Образование и наука в современных условиях: материалы VI Междунар. науч.-практ. конф. (Чебоксары, 26 февр. 2016 г.) / редкол.: О.Н. Широков [и др.]. – Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2016. – № 1 (6). – С. 131-136.
5. Маковецкая Ю.Г., Петухова Т.В., Петухов С.Ю. Взаимосвязь различных видов образования в деятельности педагога // Современное дополнительное профессиональное педагогическое образование – 2016. – № 2. С. 95-105.
6. Самоосвіта педагога як умова підвищення його професійної компетентності: методичні рекомендації/ упор.: Жорова І. Я., Кузьмич П. О., Назаренко А. М. – Херсон: РІПО, 2012. – 48 с.

References

1. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII/ [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19].
2. Vnučkova O.N. Samoobrazovany'e kak sostavlyayushhaya professyonal'nogo samorazv'y'ty'a pedagoga vysshej shkoly / O.N. Vnučkova // Pedagogy'cheskoe masterstvo: materyaly IV Mezhdunar. nauch. konf. [Tekst] / O.N. Vnučkova (g. Moskva, fevral 2014 g.). – M.: Buky'-Vedy', 2014. – S. 269-271.
3. Tarasenko E.V., Osipova O.P. Ponyatie samoobrazovaniya uchitelya kak ob'ekta vnesiniego upravleniya // Vestnik Yu'UrgU. – 2010. – № 23. – S. 28-31.
4. Okereshko A.V. Chto takoe informalnoe obrazovanie pedagoga [Tekst] / A.V. Okereshko // Obrazovanie i nauka v sovremennyih usloviyah : materialyi VI Mezhdunar. nauch.-prakt. konf. (Cheboksaryi, 26 fevr. 2016 g.) / redkol.: O.N. Shirokov [i dr.]. - Cheboksaryi: TsNS «Interaktiv plus», 2016.– № 1 (6).– S.131-136.
5. Makovetskaya Yu.G., Petuhova G.V., Petuhov S.Yu. Vzaimosvyaz razlichnyih vidov obrazovaniya v deyatel'nosti pedagoga // Sovremennoe dopolnitelnoe professionalnoe pedagogicheskoe obrazovanie – 2016. – № 2. S. 95-105.
- Samoosvita pedahohia yak umova pidvysichennia yoho profesiinoi kompetentnosti: metodychni rekomendatsii/ upor.: Zhorova I.Ya., Kuzmych T. O., Nazarenko L. M. – Kherson: RIPO, 2012. – 48 s.

Vnučkova O.N.,

cand. Sc. (Educ.), associate professor of Department of vocational education in technology and design of Kyiv national university of technologies and design, vnučkova.olga@ukr.net

Ukraine, Kyiv

PECULIARITIES OF INFORMATIONAL EDUCATION HIGHER SCHOOL TEACHERS

The article addresses informational education as a component of the professional development of high school teachers. The concept, content and features of information education of teachers are considered. The motives, stimulating and inhibitory factors of independent cognitive activity of teachers are determined. The role of informational education in formation of professional competences and pedagogical skills of high school teachers have been revealed.

Key words: *informational education, self-education, higher education teachers, continuous professional development, professional competence, pedagogical skills.*

